

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1941

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^{ΙΑ} Α.Ε.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",

38 — ΣΤΑΔΙΟΥ — 38

ΑΘΗΝΑΙ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Όπως την άνοιξη ὅλη ἡ γῆ λουλουδιάζει καὶ στολίζεται με δάα τῆς τὰ κάλλη, ὁμοια καὶ ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ, ἔπειτα ἀπὸ τῆ βαρυχειμωνιά τῆς πολυστέναχτης δουλείας, ἀρχισε μέσα στὴν αὔρα τῆς ἐλευθερίας νὰ ὑφαίνει τὸν καινούργιο τῆς λόγο. Ὁ λόγος αὐτὸς καὶ ἡ τέχνη του ἔρχεται ἀπὸ τὸ βάθος τῆς ψυχῆς τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὅπου θαρεῖς πὼς αἰῶνες ἔμεινε κρυμμένος. Καὶ δὲν εἶναι μονάχα ξεχωριστὸ στολίδι τοῦ ἔθνους ἢ νέα του λογοτεχνία, ἀλλὰ καὶ ἀληθινὸ βίωμα τῆς τύχης του, πὺ κάθε τόσο τὸ ἀναγκάζει νὰ ἀντιμετωπίζῃ με καινούργιο τρόπο τὸ πρόβλημα τῆς ζωῆς του.

Ἡ λογοτεχνία αὐτὴ ἐνώνει μέσα τῆς νεανικότητα μαζί καὶ ὠριμότητα. Ἐνῶ τῆ βλέπει νὰ προβάλλῃ νιοφάνταχτη, τὴν ἴδια στιγμή νιώθει νὰ σοῦ λέῃ κάτι βαθιὰ ὠριμο. Ὅπως ὅλο τὸ ἔθνος εἶναι νεανικὸ μαζί καὶ ἀρχαῖο, ἀμαθο καὶ σοφὸ, ζωηρὸ στὴν ψυχὴ καὶ στὸ κορμί, μὰ σύγχρονα με πείρα καὶ σωφροσύνη στὸ νοῦ του, ἔτσι εἶναι καὶ ὁ καινούργιος του λόγος.

Ὁ λόγος αὐτὸς, ἂν καὶ νιόβγαλτος, ἔχει μέσα του τόσο μέτρο καὶ τόση λιτότητα, πὺ μόνο ἀπὸ βαθειὰ πολιτισμένη ψυχὴ μπορεῖ νὰ γεννιέται. Ἀπαρχῆς εἶναι τόσο ζυγισμένος στὴ χρήση του, πὺ δὲν ἐπιτρέπει μέσα στὴν ἐπικράτεια του μήτε μεθύσια κι' ἀσωτείες, μήτε πάλι τὴν ἀκαμψία καὶ τὴ σχολαστικότητα, χαρακτηριστικὰ πὺ τὰ βλέπεις συχνὰ στὸν ἔντεχνο λόγο ἄλλων λαῶν πρωτόπειρων στὴ χρήση του. Καὶ ἀξίζει πραγματικὰ μόνο με τὸν τρόπο αὐτὸν νὰ μελετηθῇ ἢ νέα ἑλληνικὴ λογοτεχνία γιὰ νὰ φανοῦν τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς.

Πρότυπο σταθερὸ στάθηκε ἐδῶ τὸ λαϊκὸ τραγούδι, πὺ μέσα του ἡ χρήση τῆς λέξης γίνεται τόσο ἀπλά, τόσο φυσικὰ, καὶ δέχεται τόσο νόημα, πὺ θαρεῖς πὼς ζυγίζεται με τὴν αἰωνιότητα. Τίποτε δὲν μπορεῖς μέσα στὸ λαϊκὸ τραγούδι νὰ ἀλλάξῃς χωρὶς νὰ φθειρῇ τὴν ἀθανασία του. Γιὰ τοῦτο ἡ χρήση τοῦ λόγου μέσα του εἶναι ἀπόλυτη. Ὅσοι ἀπὸ τοὺς λειτουργοὺς τῆς λογοτεχνίας μας στάθηκαν κοντὰ στὰ λαϊκὰ πρότυπα, εἶναι ἀληθινοί, εἴτε στὴν ποίηση δουλεύουν εἴτε στὸν πεζὸ λόγο.

Εἶναι ὁμοῦ ἀλήθεια ὅτι ὁ ποιητικὸς λόγος παρουσιάζει μεγαλύτερη τελειότητα ἀπὸ τὸν πεζὸ λόγο. Ἡ αἰτία πρέπει καὶ γι' αὐτὸ νὰ ζητηθῇ στὸ λαό, δηλαδὴ στὸ

πρότυπο, γιατί ὁ λαὸς δὲν εἶναι πεζογράφος. Ὁ πεζὸς του λόγος εἶναι τὸ παραμῦθι· δηλαδὴ ἓνα εἶδος λόγου πολὺ κοντὰ στὴν ποίηση. Ὁ ἄλλος του λόγος εἶναι πραχτικὸς, βιωτικὸς, καὶ ἡ χρήση του εἶναι περιορισμένη. Γιὰ τοῦτο πρέπει νὰ ποῦμε, πὼς τὸ ἔργο τοῦ πεζογράφου εἶναι πὺ δύσκολο ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ, ὅταν μιὰ λογοτεχνία βρίσκεται ἀκόμα στὴν ἀρχὴ τῆς. Ὁ πεζογράφος πρέπει νὰ ξεχωρίσῃ τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ λόγου ἀπὸ τὴν ποίηση, καὶ ἀπὸ τὸ πραχτικὸ ἐπίπεδο τῆς ζωῆς νὰ τὸ ὑψώσῃ στὴν ἰδανικὴ σφαῖρα τῆς τέχνης.

•

Ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης, σεμνὸς λειτουργὸς τῆς νέας ἑλληνικῆς τέχνης τοῦ λόγου, με τὸ διήγημά του ὑψώνει τὸν ἀπλὸ λαϊκὸ λόγο σὲ περιωπῆ. Δημιουργώντας τὸ διήγημα, ὁ τεχνίτης αὐτὸς δὲν ἀποκαλύπτει μονάχα τὸ ἑσωτερικὸ τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς, ἀλλὰ πολιτογραφεῖ μέσα στὴν πνευματικὴ μας ζωὴ καὶ τὸ ὄργανο, τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ. Δουλευτῆς ἀληθινός, εἶναι κι' αὐτὸς, ὅπως ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων τῆς ἐποχῆς του, αὐτοδίδαχτος στὴν τέχνη του. Αἰσθάνονται ὅτι ἀπὸ τὰ ἐπίσημα βήματα δὲν μποροῦνε νὰ λάβουνε φῶς, γι' αὐτὸ προχωροῦνε στὸ λαὸ καὶ προσπαθοῦνε νὰ γνωρίσουνε τὴ λογοτεχνία κι' ἄλλων λαῶν. Ἐτσι δουλεύουνε ὅλοι.

Σύντροφός του παντοτινός ἦτανε ἡ πενία. Καὶ εἶναι τοῦτο γενικὸ γνώρισμα τῶν ἀνθρώπων τοῦ πνεύματος. Πενία πὺ πολλές φορὲς ἀγγίζει τὴν ἀθλιότητα. Ὅμως ὁ Παπαδιαμάντης ποτὲ δὲν γογγύζει γιὰ τὴ φτώχεια του, τὴν ὑπομένει σεμνὰ καὶ δουλεύει μένοντας κλεισμένος μέσα του χωρὶς ποτὲ νὰ προδῆν τὸν ἐαυτὸ του. Ἡ πενία εἶναι ἐδῶ συνδυασμένη με τὴν κατὰ κάθαρη ἠθικότητα. Καὶ θάλεγε κανεὶς πὼς ἢ μιὰ θρέφει τὴν ἄλλη. Ὁ Παπαδιαμάντης εἶναι παράδειγμα πνευματικοῦ ἀνθρώπου. Γιὰ τὴν ἐποχὴ μας μάλιστα, πὺ πάει νὰ κἀνῃ τὸ πνεῦμα φήμη, τὴν ἀλήθεια φαινόμενο, τὴν οὐσία λεπτομέρεια καὶ τὴν τέχνη τέχνασμα, ὁ Παπαδιαμάντης σὰ μορφὴ μπορεῖ νὰ μᾶς βοηθήσῃ σὲ μιὰ κάθαρση.

Ὁ Παπαδιαμάντης εἶναι ἓνας ἀληθινὸς νέος Ἕλληνας, δηλαδὴ ζῆ ὅλη τὴ ζωὴ πὺ σχηματίζεται στὴν Ἑλλάδα ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀπόκτηση τῆς ἐλευθερίας, καὶ τῆ ζῆ

ἄμεσα στὴν πηγὴ τῆς, στὸ λαό. Ὅμως εἶναι, θάλεγε κανεὶς, ὁ ἴδιος ἄνθρωπος καὶ βυζαντινός. Καὶ ἀπὸ καταγωγή καὶ ἀπὸ κλίση εἶναι δεμένος μὲ τὴ βυζαντινὴ χριστιανικὴ παράδοση. Ἀγαπᾷ τρυφερὰ κάθε ἐκδήλωση τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς. Καὶ λατρεύει τὸ μυστικὸ τῆς βάθος. Ἰδιαιτέρη εἶναι ἡ ἀγάπη του πρὸς τὴν Ἁγία Γραφή. Ἡ ψυχὴ του κι' ὁ λόγος του εἶναι θρεμμένα ἀπ' αὐτήν, ὅπως κι' ἀπ' ὅλα τὰ φιλολογικὰ ἔργα τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Εἶναι χαρακτηριστικὴ μιὰ κλίση τῆς παιδικῆς του ζωῆς. Ζωγραφίζει, χωρὶς κανεὶς νὰ τὸν διδάξῃ, προφῆτες, ἁγίους κι' ὅ,τι ἄλλο σχετίζεται μὲ τὴ χριστιανικὴ θρησκεία. Ἡ παιδικὴ αὐτὴ κλίση εἶναι προμήνυμα. Ὅταν πιά εἶναι ὄριμος, ἀρχίζει νὰ ζωγραφίζῃ μὲ τὴν τέχνη τοῦ λόγου ὄλο τὸ βάθος τῆς χριστιανικῆς παράδοσης.

Ὁ Παπαδιαμάντης ὅμως εἶναι γενικὰ ὁ ζωγράφος τοῦ ἐσωτερικοῦ βίου τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ μας. Οἱ ἀποχρώσεις τῆς λαϊκῆς ψυχῆς δουλεύονται ἐδῶ ἀδιάκοπα καὶ φανερώνονται πάντα ὁμοῦ μὲ βάση τὸ φῶς τῆς πατρικῆς νησιωτικῆς γῆς. Ἡ Ἀθήνα, ὅπου ζῆ τὸν πιὸ πολὺν καιρὸ ὁ Παπαδιαμάντης, τὸν βοηθεῖ γιὰ νὰ κρατᾷ τὴν ἀπό-

σταση ἀπὸ τὸ ἄμεσο βίωμα τῶν παιδικῶν του χρόνων ἐκεῖ στὸ νησί του καὶ νὰ ἐξιδανικεύῃ τὰ θεάματα τῆς πρώτης ἐκείνης ζωῆς.

Ὁ χριστιανὸς ὁμοῦ αὐτὸς δὲ θέλησε νὰ δεχθῆ τὸ σχῆμα τῆς ἱερωσύνης. Γνωστὴ εἶναι ἡ περίφημη ἐκείνη φράση του: «Θέλω νὰ γίνω κοσμοκαλόγηρος», δηλαδή καλόγηρος μέσα στὴν κοινωνία, στὴ ζωὴ. Τοῦτο εἶναι χαρακτηριστικὸ πολλῶν διαλεχτῶν νέων Ἑλλήνων, νὰ δέχονται τὴν οὐσία, ὄχι ὁμοῦ καὶ τὸν τύπο τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ τύπος αἰσθάνονται ὅτι τοὺς ἀφαιρεῖ τὴν ἐλευθερία, ποὺ τόσο βαθιὰ τὴ ζοῦνε.

Δημιούργημα τοῦ Παπαδιαμάντη εἶναι τὸ διήγημα. Μέσα του ἔχομε μιὰν ἀβίαστη τέχνη, ποὺ μᾶς ἀναγκάζει νὰ ἀκροασθοῦμε τὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ, τὸν ἐσωτερικὸ τῆς βίος, καθὼς καὶ τὸ φυσικὸ πλαίσιο ὅπου μέσα ἀπλώνεται. Ἀγάπη πρὸς τὸ λαὸ εἶναι τὸ κύριο γνώρισμα τοῦ Παπαδιαμάντη. Αὐτὸν νοσταλγεῖ πάντα ὄντας ἐδῶ ἴσθην Ἀθήνα, κι' αὐτὸν ἀναζητεῖ, αὐτοῦ γίνεται κι' ἐδῶ μέσα στὴν πόλη τῆς ἐποχῆς ἐκείνης σύντροφος. Ὁ λαός, ἡ πατρικὴ γῆ, λίγοι διαλεχτοὶ φίλοι, μέσα σ' αὐτὰ ἀπλώνεται ἡ ψυχὴ τοῦ Παπαδιαμάντη.

Ι. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου

Ὁ Ἅγιος Ἐλισσαῖος ὅπως εἶναι σήμερα.